

Plan

Diarienummer
511-6965-2017

Hårkan SE0720361 och Toskströmmen SE0720289

Bevarandeplan för Natura 2000-område

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Omslagsbild:

Toskströmmen, Hårkan, Strömstare. Foto: Länsstyrelsen Jämtlands län.

Fakta om området

Fastställd av Länsstyrelsen: 2018-05-21

Namn och områdeskod: Hårkan, SE0720361 och Toskströmmen SE0720289

Län: Jämtland

Kommun: Krokoms, Östersund

Områdestyp: Området har fastställts som ett område av gemenskapsintresse (SCI).

Regeringen har förklarat området som ett särskilt bevarandeområde (SAC).

Övrigt skydd: Strandskydd enligt kap 7: 13-18 §§ MB. Riksintresse enligt kap 4 6§ MB.

Fiskeförvaltare: Valsjöns fvf, Gunnarvattnets fvf, Rörvattnet-Skogsjö fvf, Laxvikens fvf, Föllinge-Kyrklätts fvf, Sandvikssjön-Edsforsens fvf, Nedre Hårkan fvf, Litsbygdens fvf.

Areal: 9745,8 hektar

Utgiven av

Länsstyrelsen Jämtlands län

Oktober 2018

Tryck

Länsstyrelsens tryckeri, Östersund 2018

Löpnummer

2018:220

Diarienummer

511-6965-2017

Publikationen kan laddas ner från Länsstyrelsens hemsida

www.lansstyrelsen.se/jamtland

Innehållsförteckning

Natura 2000	4
Bevarandeplaner	4
Tillståndsplikt och samråd	4
Kartor.....	5
Ingående naturtyper och arter enligt art och habitatdirektivet	6
Beskrivning av området	8
Bevarandesyfte	10
Övergripande bevarandemål	11
Övergripande hotbild.....	12
Övergripande bevarandeåtgärder	13
Bevarandestatus för Hårkan och Toskströmmen.....	14
Beskrivning av naturtyper och arter.....	16
1355 – Utter (<i>Lutra lutra</i>) i Hårkan och Toskströmmen.....	18
Uppföljning	20
Litteratur.....	21
Bilagor.....	22

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Utpekande av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Syftet är att hejda utrotning av vilda djur och växter och att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom utpekandet åtar sig länderna att de utpekade värdena i områdena ska bevaras långsiktigt.

Natura 2000-nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete för att bevara biologisk mångfald. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och sammanlagt cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar regelbundet cirka 60 av fågeldirektivets fåglar i vårt land.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta ska göras i särskilda bevarandeplaner eller i en skötselplan om området även är naturreservat. I planen ska det finnas en beskrivning av området med bevarandesyfte, bevarandemål och beskrivningar av de naturtyper och arter som ska bevaras och bidra till gynnsam bevarandestatus. Hot mot Natura 2000-områdets arter och naturtyper, och behov av bevarandeåtgärder, till exempel skydd eller skötsel, ska beskrivas. Informationen ska underlätta förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken.

Bevarandeplanen ska fastställas av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Bevarandeplanen ska revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar för området ändras. Den ska tas fram och hållas aktuell i dialog med berörda intressenter, och det är värdefullt om den som har ny information kontakter Länsstyrelsen. Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, till exempel skyddsbeslut för naturreservat. Föreskrifter enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller inom Natura 2000.

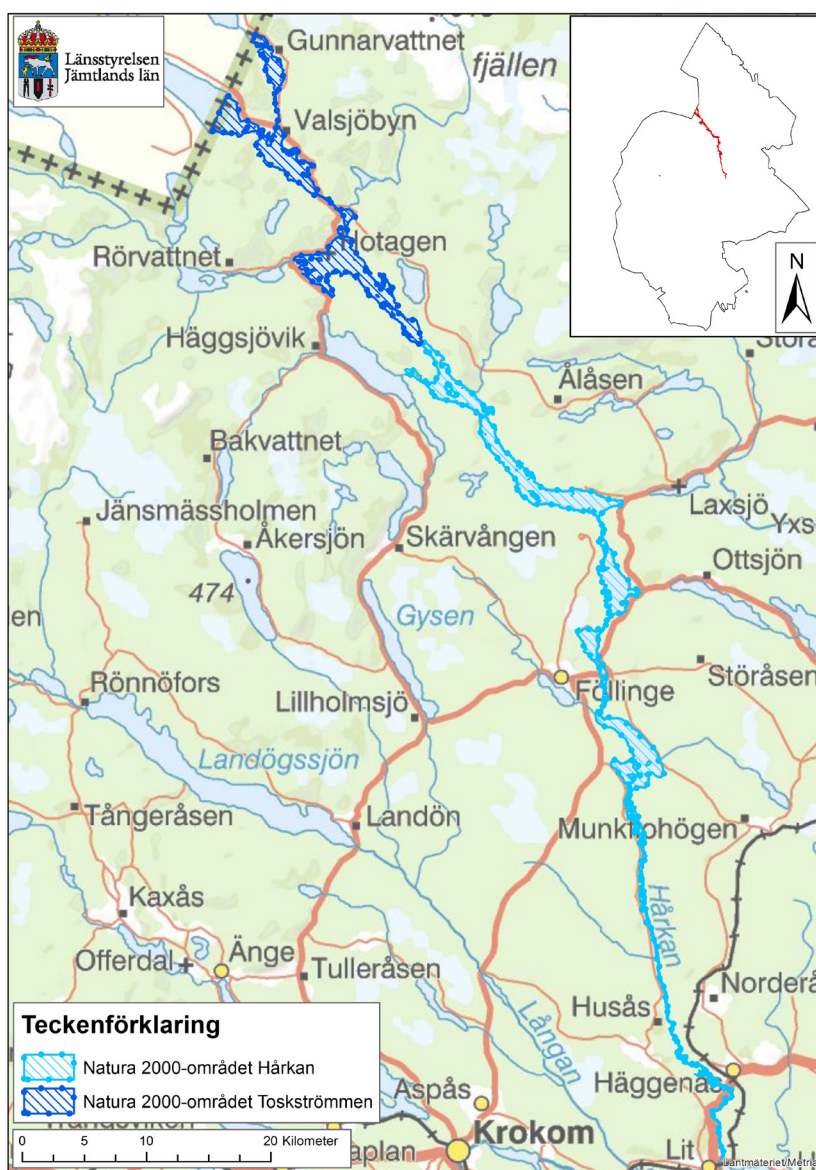
Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön i området. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27–29§§). Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturvärden behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls samråd med Skogsstyrelsen. Mer information finns hos Länsstyrelsen, läs på webben eller kontakta en handläggare.

Kartor

Information om naturtypers utbredning och arter i ett enskilt område går att hitta med hjälp av kartverktyget Skyddad natur. Det kan nås på Naturvårdsverkets hemsida genom att söka på "kartverktyget skyddad natur". I kartverktyget söker du upp aktuellt område och klickar på namnet för mer information. Karta över naturtyper hittas efter sökning av område, gå till fliken Kartskikt, avmarkera allt och under Naturtypskarteringar lägg till Natura naturtypskartan (NNK) och välj Naturtyper (ytor, linje, punkter). Det finns även möjlighet att ladda ner naturtypskartan som shp-fil. För mer information se Länsstyrelsens hemsida (www.lansstyrelsen.se/jamtland).

Nedan finns en översiktskarta över områdets belägenhet. Mer detaljerade kartor med statusklassning enligt EU:s vattendirektiv och vattendragsrestaurerade sträckor finns i bilagorna 2-4.

Ingående naturtyper och arter enligt art och habitatdirektivet

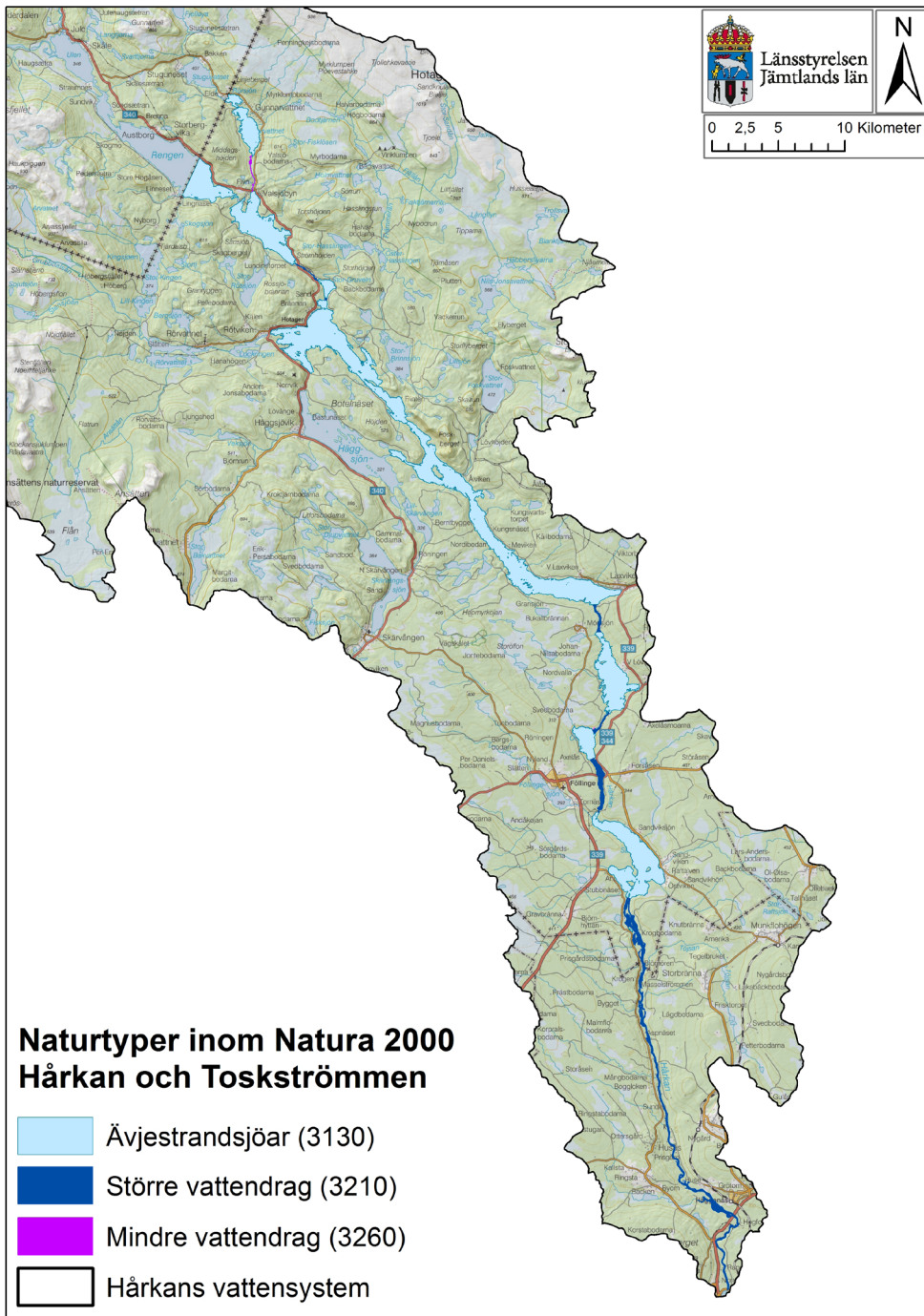
Området är utpekad att ingå i nätverket Natura 2000 enligt art och habitatdirektivet. Nedan redovisas samtliga i området påträffade arter och naturtyper som legat till grund för detta (Tabell 1 och 2). Då det inte gjorts någon fullständig inventering av arter i Natura 2000-området kan det finnas ytterligare arter som borde vara upptagna i tabellen. Koderna är internationella Natura 2000 art- och naturtypskoder.

TABELL 1. NATURTYPER INOM NATURA 2000-OMRÅDENA HÅRKAN OCH TOSKSTÖMMEN

Kod	Naturtyp	Uppskattad areal	Bevarandestatus
3210	Större Vattendrag	821	Ogynnsam
3130	Ävjestrandsjöar	8921	Ogynnsam
3260	Mindre vattendrag	12,8	Ogynnsam

TABELL 2. HABITATARTER INOM NATURA 2000-OMRÅDENA HÅRKAN OCH TOSKSTRÖMMEN

Kod	Art	Svenskt namn	Bevarandestatus
1355	<i>Lutra lutra</i>	Utter	Ogynnsam

© Länsstyrelsen Jämtlands län

© Lantmäteriet Geodatasamverkan - GSD

**FIGUR 1. FÖRDELNING AV DE NATURTYPER SOM INGÅR I NATURA 2000-OMRÅDEN
HÅRKAN OCH TOSKSTRÖMMEN**

Beskrivning av området

Bevarandeplanen omfattar två Natura 2000 objekt. Dessa är Toskströmmen (Hårkan alpin SE0720289) samt Hårkan SE0720361. Genom sammanslagningen omfattar planen hela älvsträckan från norska gränsen till inflödet i Indalsälven.

Hårkan är det största biflödet till Indalsälven och har sina källor i Liernes fjällområde i Norge.

Toskströmmen omfattar sjöar och vattendrag inom det övre avrinningsområdet exklusive de delar som redan ingår i SE0720186 Grubbdalen, SE0720199 Gråberget-Hotagsfjällen, SE0720160 Oldflon-Ansätten och SE0720273 Bågavattnet.

Den aktuella delen av avrinningsområdet uppgår till 101 881 hektar och huvudälvfårans sträcka är cirka 29 kilometer i alpin region (Natura 2000-området Toskströmmen). Delen Gunnarvattsån (cirka 3 kilometer) är av habitattypen Mindre vattendrag, resterande strömsträckor med bland annat Toskströmmen och Rengsfallet (cirka 3 kilometer) är av habitattypen Större vattendrag. Den allra största delen av Natura 2000-området Toskströmmen består av habitattypen Ävjestrandsjöar med en areal på cirka 3 972 hektar. Huvudälvfåran inom Natura 2000-området Hårkan sträcker sig cirka 80 kilometer inom boreal region, här finns två habitattyper Större vattendrag (cirka 35 kilometer) och Ävjestrandsjöar (cirka 4 900 hektar) (Figur 1.). Inom området finns även strandnära kalkkällor. Kalkkällor överlag ger ofta en ökad biodiversitet på grund av sin tillförsel av kallt vatten till ytvatten som annars skulle påverkas mer av eventuella höga sommartemperaturer.

Från norska gränsen bildar Hårkan en serie strömvassnitt med fem mellanliggande större sjöar. Från Sandvikssjön och ner till Indalsälven kännetecknas vattendraget av en sammanhängande sträcka (cirka 35 kilometer) med omväxlande lugnflytande sel och många strömmande och forsande partier. Vattensystemet som helhet består av en mosaik av sjöar, tjärnar och mindre biflöden. Vattenkemin är god med kalkrika bergarter som buffrar mot försurning. Omgivningarna domineras av blandskog av gran och tall med inslag av löv. På vissa ställen finns örtrika partier. Dit hör platser nedströms Sandvikssjön med förekomst av bland annat Nordisk stormhatt och midsommarblomster. Även strandnära källor finns i området. Vattensystemet är i sin helhet av vildmarkskaraktär. Endast mindre byar eller samhällen ligger i anslutning, dit hör bland annat Gunnarvattnet, Valsjöbyn, Hotagen, Laxviken och Lövsjön. Huvudälvfåran är samtidigt lättillgänglig inom betydande delar då bilväg oftast följer någon av älvsidorna.

Älvens fiskfauna består i huvudsak av öring och harr men även sik förekommer i vissa miljöer. I gränssjön Rengen ned till Rengsfallet finns ett betydande bestånd av röding. I de större sjöarna förekommer bland annat även gädda och abborre. Gäddans och abborrens utbredningsområde sträcker sig upp till Valsjön.

Genom utplanteringar har siken i dag en betydligt större spridning i vattensystemet än vad som skett genom naturlig invandring. I samtliga utloppsströmmar ur sjöarna finns nedströmslekande storöringstammar. Stammar av nedströmslekande storöring är i dag mycket sällsynta även ur ett nationellt perspektiv. Mest känd är den storöringstam i Valsjön som nyttjar Toskströmmen för sin reproduktion.

I området finns habitatarten och ÅGP-arten (har specifikt åtgärdsprogram) utter (*Lutra lutra*). På flera ställen vid Hårkan inom periodvis vattentäckta partier av vattenmiljöerna finns ÅGP-arten jämtlandsmaskros (*Taraxum crocodes*). Trovärdiga uppgifter om förekomst av ÅGP-arten flodkräfta (*Astacus astacus*) i nedre Hårkan har inkommit till Länsstyrelsen. Ett provfiske har utförts där inga kräftor fångades. Provfisken efter flodkräfta finns med i planeringen inför framtiden. Bland de fåglar som förekommer i området och som är starkt knutna till vattenmiljön kan bland annat noteras strömstare, storskrake, knipa och drillsnäppa.

De lokala fiskevårdsområdesföreningarna har en av nyckelrollerna i vattenområdet som helhet. Dessa ingår i en förvaltningsstruktur som behövs för att tillgodose behovet av juridisk rättskraft. Samtidigt är de väl avgränsade ur ett fiske- och naturvårdsperspektiv i Hårkansystemet. Där finns ett stort engagemang i fiske- och allmänna bevarandefrågor i och kring vattnen – samtidigt som vattenresurserna utgör en viktig utvecklingsfaktor i glesbygd. En bra fiskevårdsförvaltning är en förutsättning för bevarande av de typiska arterna för naturtyperna. För Hårkan och Toskströmmen finns i dag sju fiskevårdsområdesföreningar: Valsjöns fvof, Gunnarvattnets fvof, Laxvikens fvof, Föllinge- Kyrkslätts fvof, Sandvikssjön- Edsforsens fvof, Nedre Hårkans fvof och Litsbygdens fvof.

Vattenföringen i Hårkans huvudgren på den norska sidan och ner till Toskströmmens utflöde i Hotagen är oreglerad. Däremot är två av de större biflödena reglerade. Storstensjön – Rörvattnet – Lockringen med utflödet Lockringsån samt Foskvattnet med Foskvattenån. Dessutom finns två kraftverk i Hårkans huvudfåra nedströms Hotagen, Näsaforsen och Högfors (bilaga 2-4), en kort sträcka nedströms Näsaforsen är torrlagd. Den reglerade vattenföringen har, jämfört med naturlig flödesdynamik, förhöjda vinterflöden, reducerad vårflod och lägre sommarflöden. Sjön Hotagen har en regleringsamplitud på cirka 2 meter. Korttidsreglering förekommer i princip inte i huvudälven även om variationerna i flöde från Hotagsdammen kan vara förhållandevis stora. I enstaka fall ändras flödet med mer än 100 m³/s mellan två på varandra följande dygn medan flödesförändringar i intervallet 15-60 m³/s är relativt vanliga och har inträffat cirka 7 procent av dygnen under perioden 2007-2017. I princip innebär det en flödesökning eller minskning i storleksordningen 15-40 procent mellan dygn.

Till bilden av mänsklig påverkan i och kring Hårkan och Toskströmmen skall även läggas att vattendraget varit föremål för rensningar under flottningsepoken, timmerflottning bedrevs fram till 1960-talet. Verksamheten har orsakat förändrad morfologi, förändrade flödesförhållanden samt försämring av konnektiviteten i form av till exempel flottningsdammar.

Begreppet vattenverksamhet innefattar förutom vattenkraftverk med tillhörande dammar olika typer av byggande och grävande i vatten, avledning av vatten samt andra åtgärder om dessa syftar till att ändra vattnets läge eller djup. Några exempel är broar med pelare i vatten, brofästen, vägbankar, pirar och andra utfyllnader. För Hårkan och Toskströmmen är det av högsta prioritet att bevarandehänsyn tas vid olika verksamheter enligt ovan. Vägverket har här en av nyckelrollerna vad avser miljöhänsyn vid olika vägprojekt och i förvaltningen av vägnätverket.

Bevarandet av den biologiska mångfalden i och kring Hårkan och Toskströmmen är även beroende av naturvårdshänsyn på den norska sidan. Rutiner för denna typ av gränsärenden har redan tidigare formats i samarbete mellan Länsstyrelsen och berörda myndigheter i Norge beträffande fiskodlingsverksamhet och riskerna för spridning av oönskade arter och populationer. Samarbetet bör utvidgas för att innefatta samtliga aspekter av skyddsinsatser i vattensystemet.

Bevarandesyfte

Området har stor betydelse för det globala bevarandet av naturtyperna Större vattendrag (3210), Ävjestrandsjöar (3130) och Mindre vattendrag (3260), här finner man arterna stensimpa (1163) och utter (1355). Därför ska området skyddas för att bevara och återställa dessa naturtyper och de arter som utpekats enligt art- och habitatdirektivet i gynnsam bevarandestatus. Det ska även ges möjligheter att genomföra vetenskapliga studier och bedriva rörligt friluftsliv i området. Syftet är att återställa och upprätthålla gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som enligt Art- och habitatdirektivet utgjort grund för att området bör ingå i nätverket Natura 2000. För att möjliggöra detta krävs att de föreslagna bevarandemålen uppnås.

Övergripande bevarandemål

För att ett Natura 2000-område ska ha en gynnsam bevarandestatus ska det uppfylla de mål som ställts upp för området. Dessa mål har anpassats efter de bevarandevärden som finns i området. Det kan vara mål som är generella för en gynnsam bevarandestatus hos alla Natura 2000-områden, eller mål som är prioriterade för att uppnå och upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för specifika naturtyper och arter i området.

Området ska uppnå gynnsam bevarandestatus genom att naturtypen och ingående habitatarter har gynnsam bevarandestatus. För att detta ska uppnås bör populationer av arterna vara livskraftiga på lång sikt. För varje vattenförekomst i de akvatiska habitaterna inom Hårkan och Toskströmmen finns för området särskilt viktiga kvalitetsfaktorer. Dessa utgör grunden för den sammanvägda ekologiska statusen. Minst God ekologisk status skall uppnås i enlighet med ramdirektivet för vatten (Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG). Det innebär enkelt uttryckt att värdena för ytvattenförekomstens biologiska kvalitetsfaktorer uppvisar små av mänsklig verksamhet framkallade störningar, men avviker endast i liten omfattning från de värden som normalt gäller för ytvattenförekomsten vid opåverkade förhållanden (Havs- och vattenmyndighetens rapport 2017:15).

- » Arealen av naturtyperna ska vara minst 9746 hektar. Naturliga ökning och minskningar är tillåtna.
- » Livskraftiga bestånd av öring och harr skall finnas. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de aktuella hotfaktorerna.
- » Vegetationen i strandzonen ska ha en naturlig struktur.
- » De typiska arterna för naturtypen ska upprätthållas och vara vanligt förekommande i strandzonerna.
- » All exploatering som riskerar att påverka områdets bevarandestatus ska prövas särskilt.

De specifika bevarandemålen för respektive naturtyp finns redovisade i bilaga 1. De följer Havs- och Vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten (HVMFS 2013:19). Minst God ekologisk status ska alltså uppnås. Aktuell klassning och miljö kvalitetsnormer för respektive vattenförekomst inom Natura 2000-området finns redovisade i Vattenmyndigheternas gemensamma databas Vatteninformationssystem Sverige (VISS.Lansstyrelsen.se).

För specifika bevarandemål för utter se beskrivningen av arten.

Övergripande hotbild

Hotbilden är en beskrivning av hoten mot de ingående naturtyperna och arterna samt mot Natura 2000-området i sig. Vissa av hoten sträcker sig utanför områdets gränser. Några av dessa är så övergripande att hoten måste hanteras nationellt eller till och med internationellt, exempelvis klimatförändringar och luftföroreningar. Här samlas övergripande hot och de hot som anses mycket akuta eller allvarliga.

- » Vattenkraftutbyggnad och reglering. Reglering av vattenföring som kan orsaka störd flödesdynamik, vandringshinder, torrläggning av vattendragssträckor och ändrade näringsförhållanden. Älven med bi- och källflöden är i dag skyddad mot vattenkraftexploatering via miljöbalken 4 kap 6§.
- » Påverkan från flottningsverksamhet på vattenhabitat. Verksamheten medför påverkan på de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna (konnektivitet-, hydrologisk regim- och morfologiskt tillstånd i vattendrag).
- » Vandringshinder. Underhåll av väg eller utökning av vägnätet kan orsaka nya vandringshinder i form av felaktigt anlagda vägtrummor. Här finns även risk för grumling samt förorening genom utsläpp av miljöfarliga ämnen.
- » Skogsbruk; avverkning av strandnära skog kan ge ökad instrålning/temperatur, fysisk störning, minskad tillgång på död ved respektive nedfall av organiskt material. Slutavverkning, markavvattning och skyddsdikning ger ökad avrinning och risk för erosion. Båda ingreppen kan orsaka grumling och igenslamning av botten samt förändrad hydrologi i strandmiljön. Påverkar även avrinningsområdets vattenhushållande förmåga.
- » Fiske som riktas ensidigt mot vissa arter eller som är för hårt i förhållande till vattendragets naturliga produktionsförmåga kan påverka konkurrensförhållanden och artsammansättning.
- » Utsättning av främmande arter och fiskstammar som kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.
- » Inaktiva fiskeförvaltande organisationer som riskerar upplösning med påföljande utebliven förvaltning av fisket innebär en risk för fiskpopulationerna.
- » Utsläpp av föroreningar från punktkälla, t ex avlopp, industri, materialtäkt eller annan verksamhet.
- » Försämrade vattenkvalitet till följd av utsläpp från diffusa antropogena källor som leder till försurning, förorening (miljögifter inklusive metaller) eller eutrofiering.
- » Klimatförändringar. Dessa kan medföra förändringar av flora- och faunasammansättningen och bland annat leda till ett större inslag av värmekrävande arter. Dessutom riskerar förändrade nederbördsförhållanden leda till förändrade hydrologiska förutsättningar vars effekter är svårförutsägbara.

De allvarligaste hoten är sådana som förstör eller allvarligt skadar strukturer, miljöer och funktioner i de akvatiska ekosystemen eller strandområdena.

Hårkan och Toskströmmen är i dag skyddad mot fortsatt vattenkraftsexploatering via Miljöbalken 4 kap § 6. Älvens skydd genom Miljöbalken stärker det andra av Jämtlands läns regionala tillägg till de nationella miljömålen "Ingen ytterligare utbyggnad av vattenkraften tillåts i oreglerade sjöar, vattendrag samt utbyggda och/eller oreglerade vattendragssträckor." Detta bidrar till att uppfylla miljömålet Levande sjöar och vattendrag. Natura 2000-områdena har inget formellt skydd genom naturreservat eller biotopskydd. Det innebär en utökad hotbild mot naturtyperna då, bortsett från ordinarie bestämmelser i form av skogsvårdslagen och miljöbalken, endast Natura 2000-lagstiftningen mer detaljerat kan reglera skogsbruksåtgärder som avverkning samt annan exploatering i och i anslutning till naturtypen.

För specifika hot se beskrivning av respektive naturtyp och art.

Övergripande bevarandeåtgärder

För att uppnå bevarandemålen behöver åtgärder genomföras. Dessa är anpassade efter de specifika hot som utpekats för området ifråga och innefattar både allmänna åtgärder (det vill säga hur området respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, naturskydd och naturvård) och specifika åtgärder för Natura 2000-området. De åtgärder som listas är prioriterade för området och inriktade mot att miljö kvalitetsnormen god ekologisk status 2021 ska uppnås i de vattenförekomster som ingår i Natura 2000-området.

Hårkan och Toskströmmen har liksom flertalet norrländska vattendrag och sjöar en historia av mänsklig påverkan som inte utgör någon direkt hotbild i dag. I den samlade ansträngningen för att bibehålla och stärka gynnsam bevarandestatus är dock varje insats en viktig bricka i strävan mot ett hållbart ekosystem. Dit hör att åns livsmiljöer för fiskar och andra vattenlevande organismer kan förbättras genom biotopvård och annan biologisk återställning – inte minst i anslutning till flottledspåverkade delar.

- » Utredningar samt åtgärder för att skapa en så naturliknande hydrologisk regim som möjligt där gynnsam bevarandestatus uppnås.
- » Framtagande av vattensystemplan (Länsstyrelsernas åtgärd nr 5 i Bottenhavets vattendistrikts Förvaltningsplan 2016-2021, Del 4, Åtgärdsprogram 2016-2021). Där bland annat arbete för att bevara harr och öring ingår. Även åtgärdsbehov och prioriteringar gällande vandringshinder och flottledspåverkade vattenmiljöer hänvisas till planerna.
- » Vid avverkningar, markberedning, dikning eller andra skogsbruksåtgärder som riskerar leda till negativa effekter för vattenmiljön i Natura 2000-området måste särskild hänsyn tas. Särskilda informations och utbildningsinsatser behöver genomföras.
- » Biotopåtgärder i strandzonen (gynna uppkomsten av lövträd intill vattendraget, tillförsel av död ved mm.)

- » Förhindra spridning av främmande arter. Utsättningstillstånd av odlad material (främmande eller från den ursprungliga faunan) beviljas ej i vattendrag. Undantag utgör kompensationsutsättningar i vissa för vattenkraftproduktion ianspråktaga strömvsnitt i Hårkan. Sjöutsättningar av odlad Toskströmsöring (älvegen enligt populationsgenetiska avelsprinciper) kan även beviljas inom stammens naturliga utbredningsområde i Valsjön samt i isolerade småvatten i vattensystemet som saknar skyddsvärda bestånd eller andra höga naturvärden. Det senare gäller även för röding.
- » Arbete för att fiskeförvaltande organisationer skall kunna vara verksamma.
- » Fortsätta undersökningar och åtgärder vid förorenade områden.
- » Gångse åtgärder för att uppnå gynnsam bevarandestatus så att inga försämringar för naturtyper eller arter sker, (dvs att dess intressen respekteras i fysisk planering, tillståndsprövning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).
- » Gröna skogsbruksplaner, skogscertifiering eller frivilliga avsättningar kan vara ändamålsenliga bevarandeåtgärder för skogsfastigheter uppströms och i anslutning till Natura 2000- området.
- » Information och rådgivning till markägare och verksamhetsutövare samordnas mellan länsstyrelsen, skogsstyrelsen och kommunen.
- » Markägare/nyttjare i närområdet informeras om möjligheter att bistå bevarandet av naturvärdena i Natura 2000-området. Information om områdets natur- och bevarandevärden och hur detta bör beaktas ska dessutom vara tillgänglig för utövare av jakt, fiske och friluftsliv.
- » Regionalt och lokalt arbete för genomförande av förebyggande åtgärder och bevarande samordnas inom avrinningsområdet.

För beskrivning av specifika åtgärder för naturtyperna samt bevarandeåtgärder för utter se beskrivningen av respektive naturtyp och art.

Bevarandestatus för Hårkan och Toskströmmen

För att kunna säkra det långsiktiga bevarandet av utpekade naturtyper och arter samt bedöma behov och prioriteringar av bevarandeåtgärder krävs en bedömning av det specifika områdets bevarandestatus. Denna bedömning utgår från tillståndet hos ingående naturtyp och arter i förhållande till de mål som fastställts för området. Områdets hotbild vägs in för att ge en uppfattning om hur områdets förutsättningar kommer utvecklas i framtiden.

Natura 2000-områdena Hårkan och Toskströmmen omfattar 18 vattenförekomster. Flest förekomster finns inom naturtyperna Ävjestrandsjöar och Större vattendrag. För samtliga naturtyper gäller att en stor andel av vattenförekomsterna inte uppnår god ekologisk status inom ramen för EU:s vattendirektiv (Tabell 3).

TABELL 3. ANTAL VATTENFÖREKOMSTER INOM DE OLIKA NATURTYPERNA, MED STATUSKLASSNING ENLIGT EU:S RAMDIREKTIV FÖR VATTEN.

Naturtyp	Statusklassning	Antal vattenförekomster
Ävjestrandsjöar (3130)	Otillfredsställande ekologisk potential	2
	Dålig ekologisk status	1
	Otillfredsställande ekologisk status	1
	Måttlig ekologisk status	4
	God ekologisk status	1
Större vattendrag (3210)	Otillfredsställande ekologisk potential	2
	Dålig ekologisk status	1
	Otillfredsställande ekologisk status	2
	Måttlig ekologisk status	3
Mindre vattendrag (3260)	Måttlig ekologisk status	1

Orsakerna till att god ekologisk status inte uppnås är framför allt påverkad hydrologisk vattenregim då vattenreglering sker i hela systemet. En annan betydande orsak är flottledsrensning i form av rensning och rätning av vattendraget för att öka timrets framkomlighet. Rensningen påverkar vattendragets hydrologiska flödesregim och det morfologiska tillståndet, för specifik information om de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna se www.viss.lansstyrelsen.se. Kvalitetsfaktorn konnektivitet i uppströms och nedströms riktning är påverkad av framför allt dammar men även vägpassager i själva vattenförekomsterna och i stor omfattning vägpassager i dess biflöden. Skogsbruket utgör den helt dominerande markanvändningen längs Hårkan och Toskströmmen och dess tillrinningsområde. De skydds zoner som finns längs vattnet är i allmänhet för smala och saknar önskad artdiversitet (bristande lövinslag).

Förändrad vattenföring med förhöjda vinterflöden och reducerade vår- och sommarflöden, vandringshinder i huvudfåran och i biflöden samt kraftigt påverkad konnektivitet i sidled som medför att svämplan inte översvämmas gör att de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna inte uppnår god ekologisk status. Därmed uppnås inte idag gynnsam bevarandestatus för Natura 2000-områdena Hårkan och Toskströmmen.

För bevarandestatus för naturtyper och arter se beskrivningen av respektive naturtyp och art.

Beskrivning av naturtyper och arter

3210 - Större vattendrag

Större naturliga vattendrag eller delar av vattendrag med relativt näringsfattigt och klart vatten. Naturliga variationer i vattenståndet skapar en variation av strandmiljöer med hög biologisk mångfald. Naturtypen omfattar oftast vattendrag som har strömordning minst 4 och/eller högre årsmedelvattenföring än 20 m³/s.

Känsligheten för flödesförändringar (onaturlig hydrologisk regim) i större vattendrag är hög då det kan påverka viktiga strukturer och funktioner som är kännetecknande för naturtypen. Fria vandringsvägar är också viktigt med en upp- och nedströms konnektivitet som möjliggör spridning för arter. Det är också centralt att det inte bara räcker med att det finns konnektivitet inom och mellan vattendragssträckor utan att det även finns strukturer för till exempel lek- och uppväxtområden. Omgivande naturtyper som till exempel strand- och svämskogar, våtmarker och mader är viktiga livsmiljöer och även viktiga för vattendragets vattenkvalitet. Naturtypen känslighet med avseende på bristande sidledes konnektivitet bedöms därför som hög.

3130 - Ävjestrandsjöar

Näringsfattiga eller svagt näringsrika sjöar med förekomst av flacka, ibland betespräglade, stränder och grunda bottenar. Vattenvegetationen på de grunda bottenarna består av perenn kortskottsvegetation och på blottlagda stränder och bottenar förekommer lågvuxen ånnuell pionjärvegetation. Sjöhabitatet omfattar stranden upp till medelhögvattenlinjen. Representativa sjöar av naturtypen har naturliga vattenståndsvariationer, regelbunden ishyvling och/eller strandbete. Störningen i strandlinjen är en förutsättning för karaktäristisk ånnuell vegetation som förekommer på de flacka stränderna som blottas eller utsätts för störning. Perenn kortskottsvegetationen är normalt vanligt förekommande i litoralzonen (vattenstranden). Vass och annan högre vattenvegetation förekommer relativt sparsamt liksom slingor och flytbladsvegetation, men kan dominera i skyddade vikar. Sammanlagt bör dessa typer av vegetation inte sammanlagt täcka mer än 20 procent av objektets yta eller 50 procent av strandlängden, förutom i skyddade vikar.

3260 - Mindre vattendrag

Små till medelstora naturliga vattendrag eller delar av vattendrag i flacka landskap samt i skogs och bergslandskap. Naturliga variationer av vattenståndet och skiftande vattendynamik, med lugna till forsande vattendragssträckor, skapar en variation av strandmiljöer och bottenar med förutsättningar för hög biologisk mångfald. Vattendragen har en vegetation med inslag av flytbladsväxter, undervattensväxter och/eller akvatiska mossor. Naturtypen omfattar vattendrag av strömordning oftast mindre än 4 och/eller en årsmedelvattenföring lägre än 20 m³/s. Naturtypen avgränsas mot land av medelhögvattenlinjen.

Känsligheten för flödesförändringar (onaturlig hydrologisk regim) i mindre vattendrag är liksom för större vattendrag hög. Men magnituden av flödet kan verka mindre markant men ändå få stor lokal påverkan i ett mindre vattendrag. Många mindre vattendrag utgör biflöden till större vattendrag och känslighet när det gäller bristande konnektivitet bedöms som hög både för upp- och nedströms samt i sidled. Det är också centralt att det inte bara räcker med att det finns konnektivitet utan även strukturer för till exempel lek- och uppväxtområden.

Hotbild för Större vattendrag (3210), Ävjestrandsjöar (3130) och Mindre vattendrag (3260)

- » Vattenkraftutbyggnad och reglering. Regleringar av Hotagen, Foskvattnet och Stensjön samt Näsaforsens och Högfors kraftverk påverkar Hårkan och Toskströmmen så att en onaturlig flödesregim råder i vattensystemet, med omvänd vattenföring och minskade flödestoppar. Verksamheten orsakar även vandringshinder i vattensystemet.
- » Lämnningar från det historiska skogsbruket i form av flotteldsdammar och rätade/renade vattendragssträckor utgör idag vandringshinder samt försämrat habitat för flora och fauna genom förändringar av hydrologin och morfologin.

Bevarandeåtgärder för Större vattendrag (3210), Ävjestrandsjöar (3130) och Mindre vattendrag (3260)

För att uppnå gynnsam bevarandestatus krävs åtgärder för att återskapa en så naturlig hydrologisk regim som möjligt med vårflod, högre sommarflöden, ingen korttidsreglering, tillräckliga lägsta flöden samt hänsyn till olika lekperioder. Även åtgärder för att skapa fri vandring vid dammar och kraftverk är nödvändigt.

- » Miljöanpassningar av samtliga vattenkraftsverksamheter. Så att parametrarna specifik flödesenergi, volymavvikelse, flödets förändringstakt samt konnektivitet i uppströms och nedströms riktning normalt uppnår som lägst god status.
- » Åtgärder för att återställa efter flottledsrensning så att kvalitetsfaktorerna Morfologiskt tillstånd i vattendrag och Hydrologisk regim i vattendrag med underliggande parametrar (www.viss.lansstyrelsen.se) uppnår god status.
- » Inventering av vägpassager som direkt berör natura 2000-området samt i närområdet. De vägpassager som bedöms som vandringshinder behöver åtgärdas. Detta för att det ska finnas effektiva passager för djur, växter och organiskt material till anslutande vattensystem och svämplan lägst motsvarande god status med avseende på upp- och nedströms konnektivitet.
- » Åtgärder i den mån det behövs när det gäller tillförsel av sediment.

När det gäller Hårkan och Toskströmmen saknas heltäckande undersökningar och kunskapsuppbyggnad. Ytterligare insatser som behöver genomföras är:

- » Kunskapsuppbyggande insatser som biotopkartering och dykinventeringar etcetera.
- » Inventering och kartläggning av värdekärnor och nyckelbiotoper behöver göras för att bedöma behoven av förstärkt områdesskydd i form av naturreservat, biotopskyddsområde, naturvårdsavtal etcetera.

Bevarandet av den biologiska mångfalden i och kring Hårkan och Toskströmmen är även beroende av naturvårdshänsyn på den norska sidan. Rutiner för denna typ av gränsärenden har redan tidigare formats i samarbete mellan Länsstyrelsen och berörda myndigheter i Norge beträffande fiskodlingsverksamhet och riskerna för spridning av oönskade arter och populationer. Samarbetet bör utvidgas för att innefatta samtliga aspekter av skyddsinsatser i vattensystemet.

Bevarandestatus för Större vattendrag (3210) och Ävjestrandsjöar (3130)

Omvänd vattenförling med stora vinterflöden och reducerad vårfloed, vandringshinder i huvudfåran och i biflöden samt kraftigt påverkad konnektivitet i sidled som medför att svämplan inte översvämmas gör att de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna inte uppnår god ekologisk status. Därmed uppnås inte idag gynnsam bevarandestatus för naturtyperna Större vattendrag och Ävjestrandsjöar.

Bevarandestatus för Mindre vattendrag (3260)

Eftersom vattendraget Gunnarvattsån är påverkat av flottledsrensning och det finns ett antal vägpassager som potentiellt är vandringshinder (inventering krävs) uppnår inte de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna god ekologisk status. Därmed uppnås inte idag gynnsam bevarandestatus för naturtypen Mindre vattendrag.

1355 – Utter (*Lutra lutra*) i Hårkan och Toskströmmen

Beskrivning av arten

Optimala miljöer för utter är vatten som erbjuder riklig tillgång på lättillgänglig föda året runt och som har tillgång till landområden där uttern kan vila ostört, föda upp ungar etc. Vintertid är uttern beroende av isfria, strömmande vatten, för att hitta föda. Utterhonors hemområde omfattar ett område på cirka 28 kilometer strandlängd. Vuxna hanar har hemområden med en storlek av omkring 45 kilometer strandlängd. Hanarnas områden varierar i storlek beroende på områdets topografi, individuella egenskaper och närvaron av andra uttrar, speciellt andra hanar. Mellan könen kan hemområden överlappa och en hanes hemområde kan således omfatta en eller flera honors. Nya data indikerar att storleken på utterns hemområde kan vara dubbelt så stort i norra Sverige än som vad som är uppmätt i landets sydligare regioner.

För ett livskraftigt bestånd av utter krävs stora områden med mer eller mindre sammanhängande vattensystem. I små vattensystem, som ligger isolerade, blir populationerna mycket sårbara eftersom utbytet av individer försvåras eller uteblir. Uttern jagar främst i strömmande vatten, i förhållandevis grunda vatten. Om vattnet däms upp minskar strömhastigheten och fiskfaunan förändras från strömlevande fisk till fler arter som vanligtvis förknippas med sjöar (limnofila) och lever på ett djup som gör att de blir svårare för uttern att fånga. Utterns föda består mestadels av fisk som till exempel öring, harr, lake, simpbor och karpfiskar, men även groddjur, kräfter, större insekter, fåglar och mindre däggdjur kan ingå i dieten. Födovallet varierar mellan olika områden och även med årstiden.

Bevarandemål för Utter (1355) i Hårkan och Toskströmmen

- » De fysiska och ekologiska förutsättningarna i ån ska vara bra för utter och minst uppfylla kraven för God hydromorfologisk status.
- » God kemisk ytvattenstatus (undantag Hg och PBDE) ska bibehållas, då utter påverkas negativt av miljögifter.
- » Säkra vägpassager för utter.

Hotbild för Utter (1355) i Hårkan och Toskströmmen

- » Den samlade effekten av reglering, skogsbrukspåverkan, försurning mm har medfört att fiskbestånd och därmed utter gått tillbaka.
- » Reglering av vattendrag, utbyggnad av vattenfall och strömsträckor. Natura 2000-området är dock skyddat mot vattenkraftutbyggnad enligt Miljöbalken 4:6.
- » Årligen skördar biltrafiken ett relativt stort antal uttrar vilket inte är försumbart med tanke på att det svenska beståndet fortfarande är relativt litet. För utterpopulationen som helhet är sannolikt inte trafiken ett av de allvarigaste hoten men lokalt, framför allt i delar av södra Sverige, kan trafiken vara en begränsande faktor.

Bevarandeåtgärder för Utter (1355) i Hårkan och Toskströmmen

- » Utförlig inventering av utter i området.
- » Inventering av dammkonstruktioner, vägar mm för att identifiera de som orsakar hinder för utter samt åtgärder där så krävs.
- » Gynna bestånden av strömlevande fisk (öring och harr) som utgör en viktig födoresurs för utter.

Bevarandestatus för Utter (1355) i Hårkan och Toskströmmen

I den svenska rödlistan förs uttern till kategorin Nära hotad (NT). Sett ur Natura 2000-synvinkel klassas artens bevarandestatus nationellt som ogynnsam (Bad status), men med en positiv trend. Utter finns etablerad i Hårkan och Toskströmmen. Några detaljerade kvantitativa inventeringar finns dock inte genomförda. Ytterligare inventering av utter är därmed en angelägen åtgärd för att utterns status i området ska kunna fastställas.

Uppföljning

Området bör uppföljas kontinuerligt för att upprätthålla en långsiktigt gynnsam bevarandestatus för utpekade arter och naturtyper samt för att kunna utvärdera områdets bevarandeåtgärder och behov av ytterligare åtgärder. I de fall området inte har något formellt skydd är fortlöpande uppföljning av bevarandetilståndet prioriterat.

De uppföljningsinsatser som det kommer att röra sig om är biotopkartering, uppföljning av fisk genom elfisken och dykinventeringar, bottenfaunaprovtagningar, vattenkemiprovtagningar, inventering av utter, flodkräfta och övrig strand- och vattenvegetation. En specifik uppföljningsplan för natura 2000-områdena Hårkan och Toskströmmen kommer att tas fram där metoder, uppföljningsfrekvenser, kostnader och finansiering kommer att tydliggöras. Ett av syftena med de uppföljningar som kommer tas fram är att kunna precisera bevarandemålen för Natura 2000-områdena. Även verksamheter eller åtgärder i det direkta närområdet kan inverka på de i området ingående arterna/naturtyperna vilket kommer att behandlas i uppföljningsplanen.

Litteratur

Eide, W. (red.). (2014). Arter och naturtyper i habitatdirektivet – bevarandestatus i Sverige 2013. Uppsala: ArtDatabanken SLU.

Havs- och Vattenmyndigheten. (2017). Sötvattenanknutna Natura 2000-vårdens känslighet för hydromorfologisk påverkan. Eddie von Wachenfeldt och Ulf Bjelke. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2017:15.

Länsstyrelsen i Jämtlands län. 2006. Bevarandeplan för Natura 2000-område Härkan SE0720361 och Toskströmmen SE0720289. Östersund: Länsstyrelsen Jämtlands Läns version 2006-07-31.

Naturvårdsverket. (2003). Natura 2000 i Sverige, Handbok med allmänna råd. Stockholm: Handbok 2003:9.

Naturvårdsverket. (2011). Större vattendrag. Vägledning för svenska naturtyper i habitatdirektivets bilaga 1. Stockholm: NV-04493-11.

Naturvårdsverket. (2011). Ävjestrandsjöar. Vägledning för svenska naturtyper i habitatdirektivets bilaga 1. Stockholm: NV-04493-11.

Naturvårdsverket. (2011). Mindre vattendrag. Vägledning för svenska naturtyper i habitatdirektivets bilaga 1. Stockholm: NV-04493-11.

Naturvårdsverket. (2011). Utter. Vägledning för svenska arter i habitatdirektivets bilaga 2. Stockholm: NV-01162-10.

Naturvårdsverket. (2010). Manual för uppföljning av vattendrag i skyddade områden 5.0. Jakob Bergengren.

www.viss.lansstyrelsen.se, (mars 2017).

Läs mer om Natura 2000:

Naturvårdsverkets hemsida

www.naturvardsverket.se

Länsstyrelsen Jämtlands läns hemsida

www.lansstyrelsen.se/Jamtland

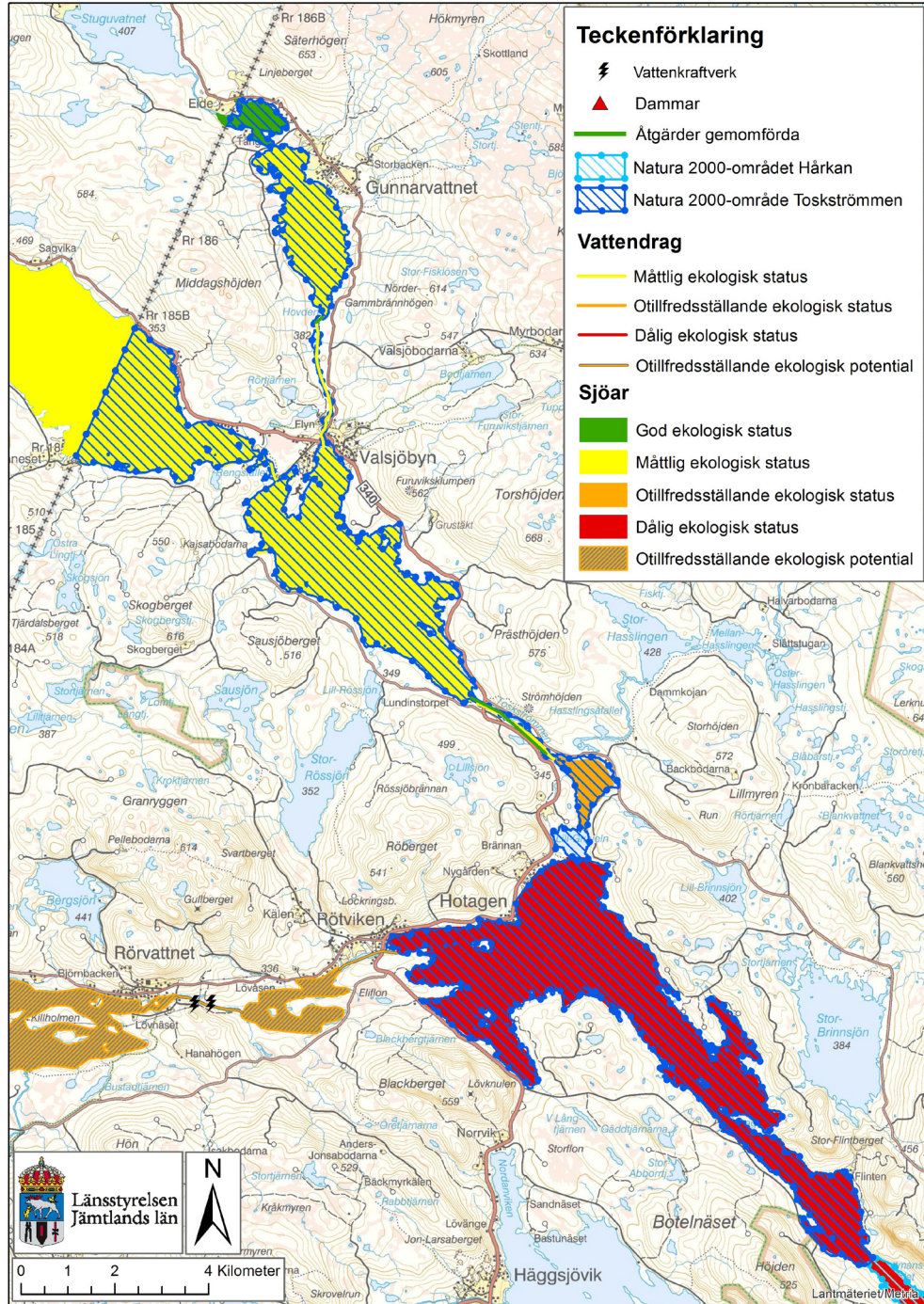
Bilagor

BILAGA 1. TABELL MED SPECIFIKA BEVARANDEMÅL FÖR RESPEKTIVE NATURTYP. MÅLEN FÖLJER HAVS- OCH VATTENMYNDIGHETENS FÖRESKRIFTER OM KLASSIFICERING OCH MILJÖKVALITETSNORMER AVSEENDE YTVATTEN (HVMFS 2013:19).

Parameter	Bevarandemål	Naturtyp		
		Ävjestrand-sjöar (3130)	Större vattendrag (3210)	Mindre Vattendrag (3260)
Hydrologisk regim (vattendrag)	Det ska finnas en naturliknande hydrologisk regim [och det ska finnas älvsjöar, sel, meandersträckor, kvillar, forsar och fall, erosionspartier, branter, sedimentation].		x	x
Hydrologisk regim (sjö)	Den hydrologiska regimen ska vara naturlig.	x		
Vattenståndsvariation (vattendrag)	Det ska finnas en naturliknande vattenståndsvariation som skapar en variation av strandmiljöer med hög biologisk mångfald.		x	x
Vattenståndsvariation (sjö)	Det ska finnas en naturliknande vattenståndsvariation som skapar en variation av strandmiljöer med hög biologisk mångfald.	x		
Störning i strandzonen	Strandzonen ska präglas av en återkommande störning med periodvis blottlagda stränder och en årlig kortskottsvegetation (till exempel vågerosion, ishyvling, bete etcetera.).	x	x	x
Erosion/sedimentation	Det ska finnas sträckor som präglas av naturlig erosion och sedimentation (meandring) som skapar blottlagd jord/strandzon och strandbrinkar.		x	x
Konnektivitet, upp-nedströms	Det ska finnas effektiva passager för [djur, växter, sediment och organiskt material] till anslutande vattensystem.	x	x	x
Konnektivitet, sidled	Det ska finnas effektiva passager för [djur, växter, sediment och organiskt material] till anslutande vattensystem och svämplan.	x	x	x
Siktdjup	Vattnet ska vara klart med ett siktdjup och ljusklimat som är förknippat med naturtypen.	x	x	x
God vattenkvalitet (generell)	Vattenkvaliteten ska vara god.	x	x	x
Försurning	Försurningssituationen ska vara god.	x	x	x
Näringshalt- oligotrof, mesotrof, eutrof	Halten av näringsämnen ska vara naturligt [låg (oligotrof).	x	x	x

		Naturtyp		
Parameter	Bevarandemål	Ävjestrand- sjöar (3130)	Större vattendrag (3210)	Mindre Vattendrag (3260)
Kortskottsvegetation	Det ska finnas kortskottsvegetation [notblomster, strandpryl, braxengräs] som är vanligt förekommande på lämpligt botten substrat.	x		
Sand- eller grusbotten	Det ska finnas sand- eller grusbotten av glacifluvialt ursprung.	x	x	x
Morfologiskt tillstånd (sjö)	Sjön ska ha en naturlig strandzon och närområde.	x		
Ekologiskt funktionell kantzon (vattendrag)	Det ska finnas en funktionell buffertzona i anslutning till vattendraget.		x	x
Främmande arter	Främmande arter eller fiskstammar ska ej inverka negativt på artsammansättningen eller variation av arter genom ändrade konkurrensförhållanden, genetik och/eller smittspridning.	x	x	x
Igenväxning	Vass och/eller annan högre vattenvegetation, slingor och flytbladsvegetation ska förekomma sparsamt förutom i skyddade vikar där bestånd kan vara tätare.	x	x	

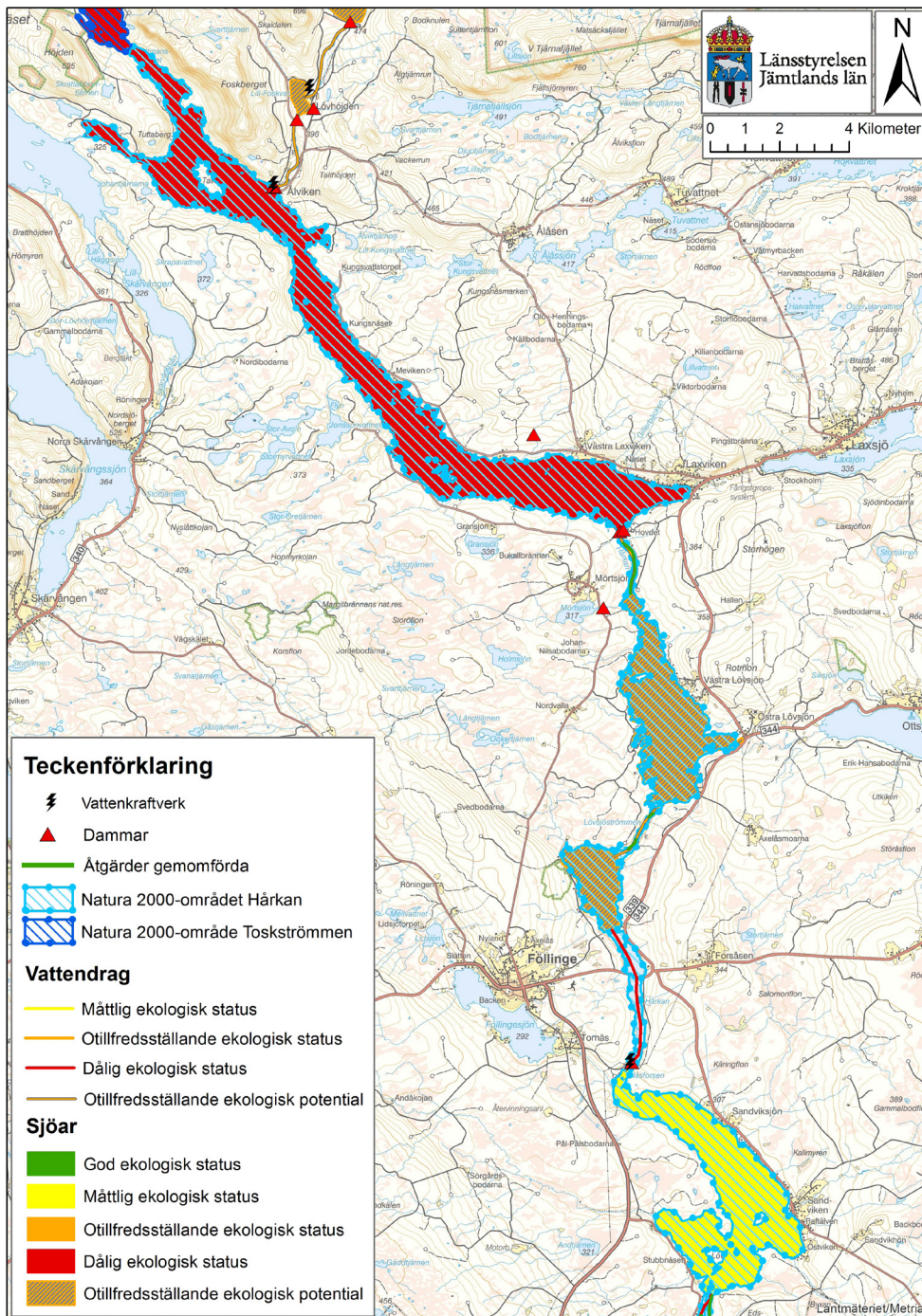
BILAGA 2. KARTAN VISAR NATURA 2000-OMRÅDET TOSKSTRÖMMEN MED STATUSKLASSNING ENLIGT EU:S VATTENDIREKTIV, RESTAURERADE VATTENDRAGSSTRÄCKOR SAMT DAMMAR OCH KRAFTVERK.

© Länsstyrelsen Jämtlands län

© Lantmäteriet Geodatasamverkan - GSD

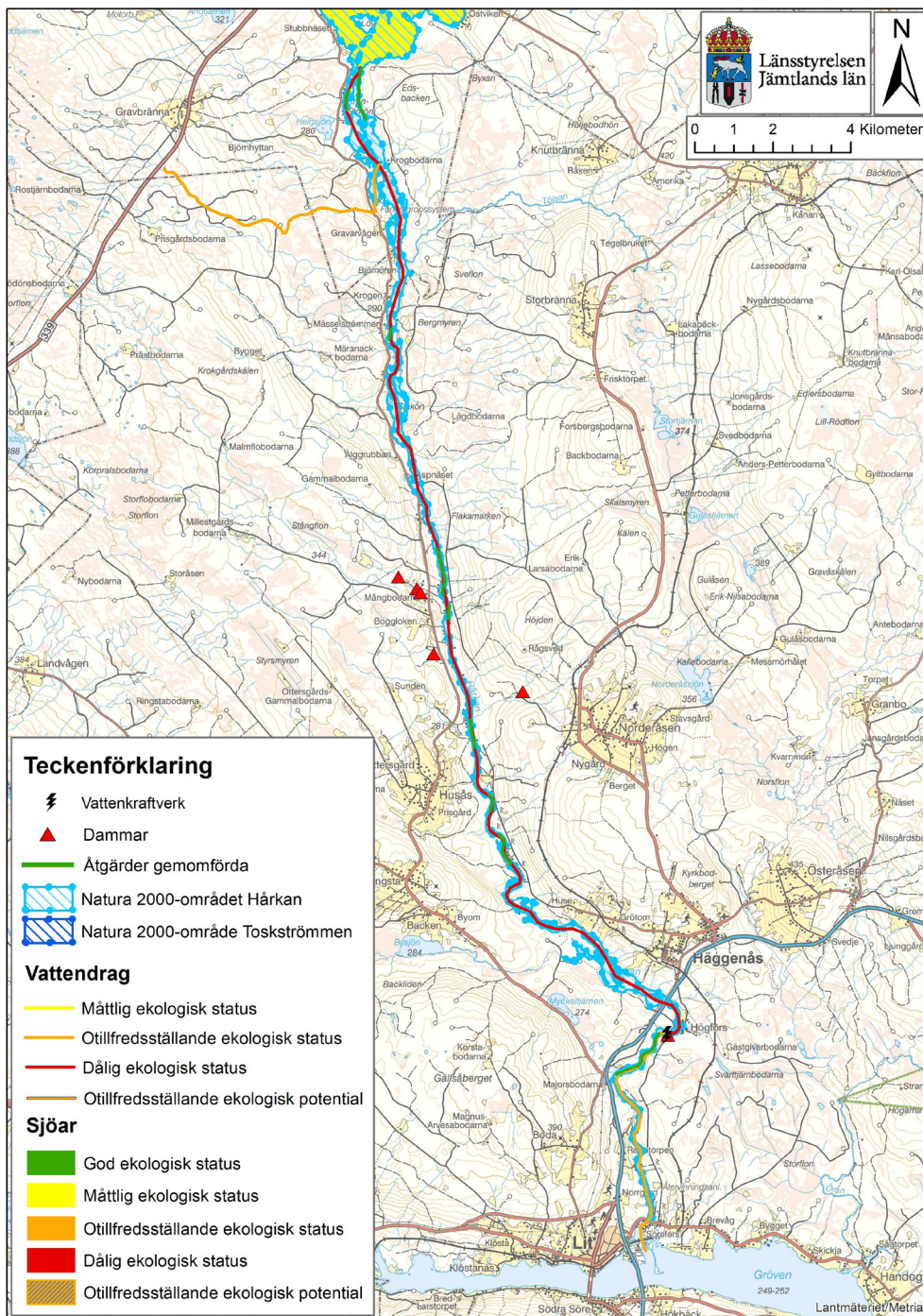
BILAGA 3. KARTAN VISAR DEN ÖVRE HALVAN AV NATURA 2000-OMRÅDET HÅRKAN MED STATUSKLASSNING ENLIGT EU:S VATTENDIREKTIV, RESTAURERADE VATTENDRAGSSTRÄCKCOR SAMT DAMMAR OCH KRAFTVERK.

© Länsstyrelsen Jämtlands län

© Lantmäteriet Geodatasamverkan - GSD

BILAGA 4. KARTAN VISAR DEN NEDRE HALVAN AV NATURA 2000-OMRÅDET HÅRKAN MED STATUSKLASSNING ENLIGT EU:S VATTENDIREKTIV, RESTAURERADE VATTENDRAGSSTRÄCKOR SAMT DAMMAR OCH KRAFTVERK.

© Länsstyrelsen Jämtlands län

© Lantmäteriet Geodatasamverkan - GSD

Länstyrelsen Jämtlands län

Postadress: 831 86 Östersund
Besöksadress: Residensgränd 7
Telefon: 010-225 30 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland